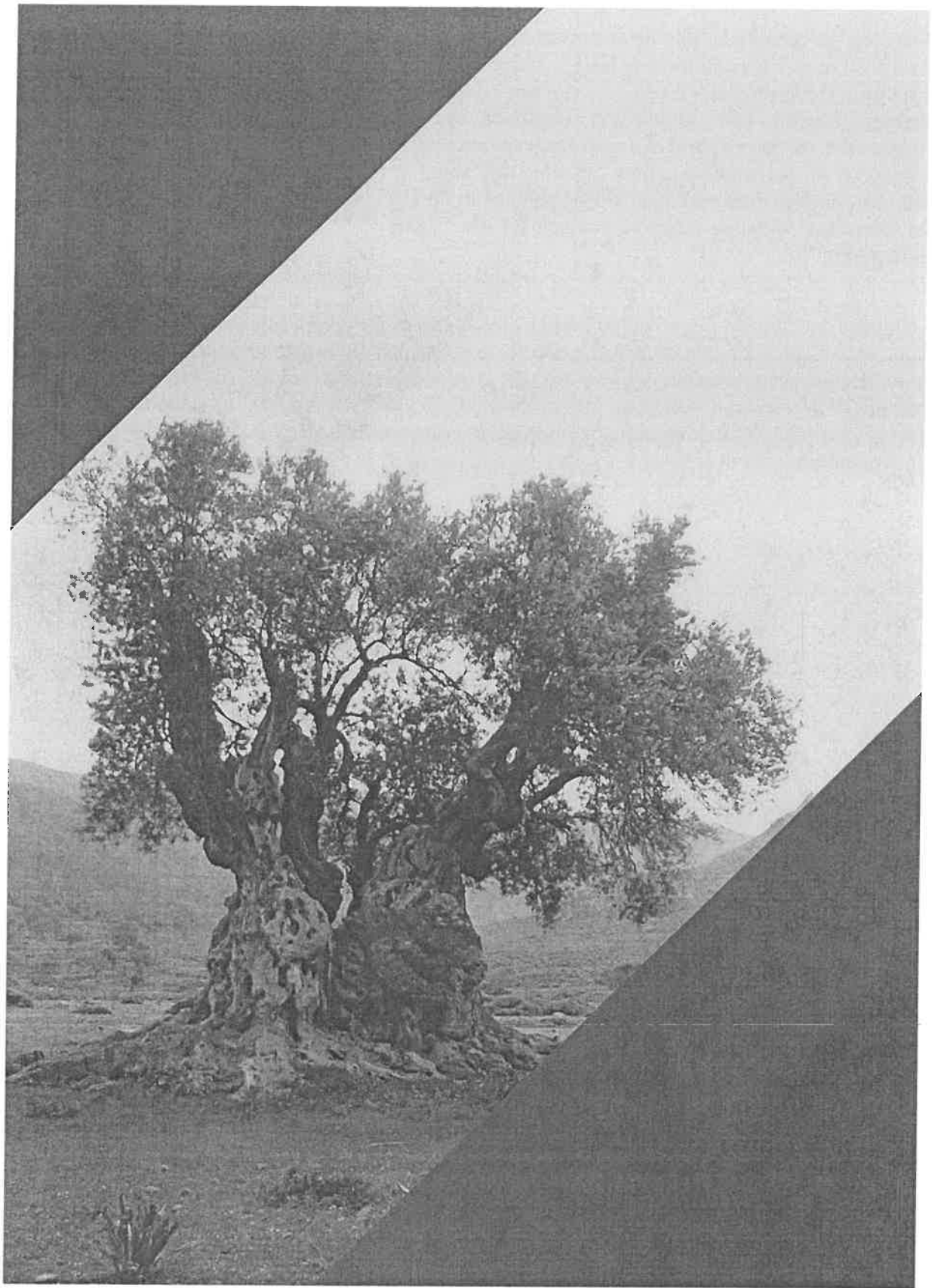

**DE GEBEURTENISSEN UIT 1915 EN DE TURKS-ARMEENSE
CONTROVERSE OVER DE GESCHIEDENIS HEEN**

Achtergrond

De Eerste Wereldoorlog was een catastrofe van ongekende proporties. Minstens 16 miljoen mensen verloren hun leven en nog eens 20 miljoen raakten gewond. De Ottomaanse, Oostenrijk-Hongaarse en Russische rijken vielen uiteen, de grenzen verschoven dramatisch en er vonden grootschalige volksverhuizingen plaats.

Al vóór de Eerste Wereldoorlog was het Ottomaanse Rijk geleidelijk aan begonnen uit elkaar te vallen als gevolg van de binnendringing van Europees kolonialisme, nationalisme en de bijbehorende oorlogen. De Russische expansie en de nationalistische winden die vanuit het westen naar het Ottomaanse Rijk waaiden, leidden tot de ontbinding van de westelijke provincies van het rijk en leidden onherroepelijk tot de verzwakking van de kwakkelende Ottomaanse staatstructuur.

Ottomaanse vluchtelingen uit de Balkan komen Istanbul binnen (1913)

Ongeveer 4,5 miljoen Ottomaanse moslims kwamen om in de periode tussen 1864 en 1922 en vele doden werden zelfs niet geteld. Bovendien werden in de periode van de desintegratie van het Ottomaanse rijk 5 miljoen Ottomaanse burgers uit hun voorvaderlijke huizen in de Balkan en de Kaukasus verdreven en vonden onderdak in Anatolië en Istanbul. Ook Armeniërs leden enorm hieronder, net als alle andere volkeren die samen het rijk vormden.

Zelfs vandaag de dag blijven de dramatische gevolgen van de gebeurtenissen van 1915 een bron van verdriet voor Turken en Armeniërs. Elkaar tegensprekende en onverzoenlijke verhalen over de gebeurtenissen in 1915 beschadigen het wederzijdse inlevingsvermogen en de zelfkritiek die nodig is voor verzoening. Het is noodzakelijk om objectief te kijken naar hoe deze tragedie kon gebeuren en haar werkelijke historische context naar boven te brengen, met inbegrip van de dynamiek van oorzaak en gevolg, om zodoende Turkse en Armeense interpretatie van de geschiedenis met elkaar te verenigen.

Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw poogde het tsaristische Rusland het Ottomaanse Rijk te verzwakken en te verdelen en steunde de Armeense separatistische activiteiten en opstanden. Dit leidde tot een verdere radicalisering en militarisering onder nationalistische Armeense groeperingen in gebieden waar de Ottomaanse moslims de meerderheid van de bevolking vormden. Als gevolg hiervan bundelden aanzienlijke groepen Armeniërs hun krachten met het binnenvallende Russische leger om een etnisch homogeen Armeens thuisland te creëren.

Armeense eenheden die met het Russische leger meevchten om de Turkse stad Van in te nemen (1915)

Als reactie beval de Ottomaanse regering in 1915 de Armeense bevolking rond het oorlogsgebied te verplaatsen naar de zuidelijke provincies van het rijk, ver weg van de bevoorradingroutes en aanvoerroutes van het oprukkende Russische leger. Sommige Armeense troepen vchten samen met het Russische leger om de Turkse stad Van in te nemen.

De gebeurtenissen van 1915 en de Turks-Armeense controverse door de geschiedenis heen

Ook Armeniërs die buiten het frontgebied woonden en die toch beschuldigd en verdacht werden van collaboratie, moesten meeverhuizen.

Hoewel de Ottomaanse regering duidelijk de opdracht gaf om voor de mensen, die moesten verhuizen, te zorgen, ze te beschermen en voldoende te voeden; leden de meeste Armeniërs immens. De omstandigheden van de oorlog, verslechterd door interne conflicten; lokale groepen op zoek naar wraak; bandieterij; hongersnood; epidemieën en de algemene desintegratie van een uiteenvallende staatsapparaat hebben tot een pijnlijke tragedie geleid die onvoorspelbaar was op dat moment. Er waren ook bandeloze Ottomaanse officieren die misdaden hebben gepleegd tegen de Armeense konvooien. Echter, historische documenten tonen aan dat de Ottomaanse regering niet wilde dat deze misdaden werden gepleegd, sterker, zij veroordeelde de plegers van deze misdaden. Officieren/burgers die de instructies van de regering om de verplaatsing in een ordelijke en veilige manier uit te voeren niet hadden opgevolgd, werden berecht en degenen die schuldig werden bevonden, werden door de regering ter dood veroordeeld in 1916, lang voor het einde van de Eerste Wereldoorlog.

Ondanks de tragedie van 1915 en de oorlog tussen de Turkse en Armeense legers tussen 1918 en 1920 bleef de relatie tussen de twee volkeren zonder grote problemen goed tot de jaren zestig van de vorige eeuw. Echter, door de koude oorlog werden de bittere herinneringen en grieven uitgebuit door de Armeense zijde. Dit wakkerde radicalisme aan onder sommige nationalistische Armeense groeperingen en leidde tot gewelddadige, anti-Turkse activiteiten. Pijnlijk voor de Turken om te herinneren, werd terrorisme een middel om de aandacht van de publieke opinie in de wereld te vestigen op de Armeense claims. Meer dan 30 Turkse diplomaten en hun familieleden werden vanaf 1975 het slachtoffer van terroristische aanslagen door Armeense militante groepen.

Gedurende deze periode begon de verbreiding van de Armeense stelling ten aanzien van de genocide, die bij gelegenheid ondersteund werd door valse documenten/foto's. Een aanzienlijk deel van de pro-Armeense literatuur was gebaseerd op een uiterst twijfelachtige methodologie voor de verklaring van bevolkingsaantallen. Sommige dubieuze memoires werden herhaaldelijk als referentie gebruikt ter erkenning van de genocidestelling. Het wijzen op de ernstige tekortkomingen van deze genocideclaim betekent niet dat Armeniërs niet verschrikkelijk en op grote schaal hebben geleden. Het gaat in de eerste plaats niet om de aantallen; ook de kleinste aantallen van onschuldige doden is tragisch. Ook de dood van miljoenen Ottomaanse moslims in dezelfde periode, vaak genegeerd in de westerse geschiedschrijving, is geen reden tot excuus of bagatellisering van zo veel Armeense doden. Het vasthouden aan genocide als de enige manier om de Armeense ervaring te beschrijven en tegelijk het negeren van de Turkse verliezen is niet de goede manier om de herinnering aan hen die omkwamen te eren en recht te doen aan de geschiedenis.

Geen politieke, wetenschappelijke en juridische consensus over de gebeurtenissen van 1915

Het blijft een feit dat de kwestie een zaak is voor legitiem wetenschappelijke debat, gevoerd door historici met reputatie van beide zijden. Door de compromisloze Armeense anti-Turkse opvattingen voorrang te geven, zelfs als deze een goedbedoeld poging is om solidariteit te tonen met een groep die in het verleden heeft geleden, doet men niet recht aan de grieven van verschillende bevolkingsgroepen. Medeleven wordt problematisch als deze selectief is.

Armeense gemeenschappen in westerse landen zijn vaak vertegenwoordigd door goedgeorganiseerde nationalistische verenigingen die ervoor hebben gekozen om de Armeense identiteit enkel te fixeren op de internationale erkenning van de gebeurtenissen in 1915 als genocide. Als gevolg hiervan wordt de Armeense nationale visie wijd verspreid in agressieve public relations campagnes waardoor de indruk wordt gewekt alsof er een wijdverbreide aanvaarding en consensus aanwezig is met betrekking tot de Armeense benadering van de geschiedenis. Het is misleidend om te denken dat er een "politieke overeenstemming" is over deze kwestie.

In feite hebben de parlementen van slechts twintig van de tweehonderd landen in de wereld verklaard de Armeense visie op de geschiedenis te steunen, het merendeel hiervan overigens zonder bindende consequenties. Het is niet verrassend dat dit alleen landen zijn waar de Armeense diaspora erg actief is. Bovendien zijn er in deze landen ook altijd vele parlementariërs geweest die tegen de pro-Armeense verklaring hebben gestemd.

Een wetenschappelijke overeenstemming ontbreekt evenmin. Naast vele wetenschappers die naar de Armeense visie neigen, bestaat er ook een aanzienlijk aantal niet-Turkse historici die het niet eens zijn met de genocidestelling. Zij ontkennen het Armeense leed niet, maar denken niet dat genocide een juiste beschrijving is van de gebeurtenissen van 1915.

Het wordt vaak vergeten dat genocide een specifieke misdaad is die vastgelegd is in het internationaal recht. De Conventie van 1948 omschrijft wat genocide is en hoe het vastgesteld moet worden: een bevoegd internationaal tribunaal moet vaststellen of een gebeurtenis genocide is of niet. Een dergelijke beslissing door een internationaal tribunaal bestaat voor de Holocaust, Rwanda en Srebrenica, maar voor 1915 bestaat een dergelijke beslissing niet. Van een juridische consensus over de kwestie is derhalve geen sprake.

Bouwen aan een historische vriendschap en samenwerking

Turken en Armeniërs moeten samenwerken aan de wederopbouw van hun historische vriendschap zonder de moeilijke perioden uit hun geschiedenis te vergeten. Men moet niet vergeten dat, ondanks de gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog, tot de Armeense aanslagen en PR campagnes vanaf het begin van de jaren zeventig; Armeniërs en Turken goede contacten onderhielden op het sociale vlak en dat dat vandaag de dag nog steeds het geval is binnen sommige emigrantengemeenschappen. Turken en Armeniërs delen een gemeenschappelijk Anatolisch en Ottomaans erfgoed en vele aspecten van hun cultuur, zelfs hun taal. Dit is wellicht de reden dat de radicale Armeense tegenstanders van Turkije tegen elke vorm van contact zijn tussen Armeniërs en Turken, tussen Armenië en Turkije: zij willen mensen afsnijden van dit erfgoed en van wederzijdse aanvaarding en gedeelde cultuur.

Een afbeelding van de moslim-, Armeense en Griekse volksvertegenwoordigers tijdens de verklaring van de Ottomaanse Grondwet van 1908.

Maar bij de pogingen om de historische en politieke bitterheid te overwinnen moeten beide partijen eerlijk en open zijn. Het is mogelijk een proces van een waarachtige dialoog waarbij men andermans waarheid leert te respecteren en een geleidelijke opbouw van wederzijds respect door herkenbaarheid en inleving tot stand te brengen. Zouden deze pogingen niet helpen om de Turkse en Armeense verhalen nader te brengen tot een "juiste herinnering"?

Investeren in de toekomst: Armeens-Turkse Jeugd Basketbal Programma

Gelovend dat dit mogelijk is, stelde Turkije een gezamenlijke commissie van Turken en Armeniërs voor, alsook om andere internationale experts te benoemen om de gebeurtenissen van 1915 samen te onderzoeken in de archieven van Turkije, Armenië en derde landen. De bevindingen van de commissie zouden een vollediger en eerlijker begrip van deze tragische periode teweeg kunnen brengen bij beide kanten en hopelijk bijdragen aan de normalisatie van de relaties tussen Turken en Armeniërs.